

**ДО ІСТОРІЇ ДАРЧИХ НАПИСІВ НА КНИГАХ
ВИДАТНИХ ДІЯЧІВ ВІТЧИЗНЯНОЇ МЕДИЦИНИ
(ПО ФОНДАХ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІСТОРИЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ УКРАЇНИ)**

Н.О. Горська

Національна історична бібліотека України

Шановні учасники конференції, пропонуємо вашій увазі презентацію авторських інскриптів на примірниках книг, які зберігаються у Відділі стародрукованих, рідкісних та цінних книг Національної історичної бібліотеки України.

Це праці двох вітчизняних медиків, наукову і практичну спадщину яких важко переоцінити: Павла Івановича Морозова (1846 – 1927) та Сергія Селівановича Головіна (1866 – 1931).

Павло Іванович Морозов — фахівець з військово-польової хірургії й топографічної анатомії, доктор медицини. Народився в Харкові, закінчив медичний факультет Харківського університету, згодом став доцентом кафедри хірургії того ж факультету; був ординатором і хірургом-консультантом (поруч з Миколою Васильовичем Скліфосовським) в госпіталях Дунайської діючої армії під час російсько-турецької війни 1877-1878 років. З 1886 року — в Києві: екстраординарний, ординарний і заслужений професор Університету св. Володимира. З 1886 до 1910 року Павло Іванович завідував кафедрою оперативної хірургії і топографічної анатомії університету. Ця посада вимагала підготовки та виголошення в університеті щорічної доповіді. Примірник окремого відбитку доповіді 1890 року, надрукованого “по определению Совета Императорского Университета св. Владимира (из Университетских Известий” 1890 года)” став раритетним завдяки авторському інскрипту на титульному аркуші (Морозов, П. И. Гуманные требования войны : речь, произнесенная на торжественном акте Университета св. Владимира 8-го янв. 1890 года [Текст] / П. Морозов. — Киев : Тип. имп. Ун-та св. Владимира, 1890. — 48 с. — [Текст автографу]: “Уважаемому товарищу Михаилу Григорьевичу Штейнбергу автор”).

Перша гуманна вимога війни, на переконання автора, це — транспортування поранених, друга — надання першої допомоги у перев'язувальних пунктах, третя — лікарська допомога пораненим. Головна теза промови П. І. Морозова : військове та медико-санітарне керівництво під час війни повинні працювати у тісній зв'язці.

Щодо інскрипту: серед підрядкових приміток знаходимо посилання автора на статтю доктора М. Г. Штейнберга “Первая помощь на войне и перевязочные пункты» у журналі “Военно-санитарное дело”. У 1910 році спеціалісти, зокрема, лікарі, товаришем називали колегу, з яким їх пов'язувала спільна праця, тому дуже ймовірним видається припущення, що адресат дарчого напису Павла Івановича Морозова — доктор Михайло Григорович Штейнберг — також брав участь у російсько-турецькій війні.

Сергій Селіванович Головін — один із провідних вітчизняних офтальмологів першої чверті 20-го століття, чудовий клініцист та хірург, автор пріоритетних досліджень з офтальмохірургії, проблем сліпоты, діагностики хвороб очей, доктор медицини, професор Новоросійського (Одеського) та Московського університетів.

Розквіт офтальмології в Одесі почався після відкриття кафедри очних хвороб на медичному факультеті Новоросійського університету, яке відбулося 25 вересня 1903 року. Професор С. С. Головін був першим завідуючим цієї кафедри, і промова з нагоди відкриття

кафедри була повторена у його знаменитій праці «О слепоте в России» (Головин, С.С. О слепоте в России [Текст] / С.С. Головин. - Одесса : Тип. «Техник», 1910. - 124 с. - [Текст автогр.] : «Глубокоуважаемому Графу Михаилу М[их]аиловичу Толстому от автора»).

Представник вищого одеського суспільства, член міської управи граф Михайло Михайлович Толстой (старший) (1835 — 1898) був широко відомий як благодійник і меценат. Його син, Михайло Михайлович (молодший), громадський діяч (1863 — 1927), також займався благодійництвом. Саме йому, напевне, адресований авторський дарчий напис на книзі голови Одеського товариства лікарів, великого ентузіаста створення державної системи піклування про незрячих Сергія Селівановича Головіна.

Доступ до відопрезентації за адресою :

<https://www.dropbox.com/s/fhu6iralovadncc/Gorskaja.mp4?dl=0>